

ya kalıyorlardı. Bilhassa zamanında tahsil edilemeyen gelirlerin daha sonra toplanması kolay olmuyordu. Bilhassa Selâtin ve Haremeyn evkafı gibi büyük vakıflarda bu gibi paraların tahsili, mütevellîye teslimi, özellikle görev devri sırasında birçok sıkıntıya yol açıyordu. İstanbul Haremeyn Evkafı Müfettişliği Mahkemesi sicillerinde bu meselelere dair pek çok örnek bulunmaktadır. 1619'da Haremeyn evkafı mütevellisi dergâh-ı âlî kapıcılarından Hasan Bey ile aynı evkafın câbisi dergâh-ı âlî kapıcılarından Eyüp Bey arasındaki bir davada, câbî Eyüp'ün önceki mütevellî Hamza Bey zamanında topladığı 838.693 akçeyi vakfa teslim ettikten sonra eski mütevellî döneminden kiracıların zimmetinde kalan 241.320 akçeyi toplayıp yeni mütevellî Hasan'a verdiği, fakat eski mütevellî ile yeni mütevellî zamanlarına ait kiracılar üzerinde 237.383 akçe görüldüğü, bunun üzerine câbî Eyüp ile mütevellî Hasan'ın birlikte kiracıları tek tek dolaşıp hepsine borçlarını kabul ettirdikleri, sonra da câbî Eyüp'ün vakıfla ilgisinin kalmadığı, mahkemede düzenlenen ibrâ hüccetiyle şahitler huzurunda tescil edilmişti.

Öte yandan para işleriyle uğraşmaları, vakıfların idaresinde sık sık görülen suistimallerde câbileri ön plana çıkarmıştır. Vakıfların çoğaldığı XVIII ve XIX. yüzyıllarda icâreteyn* uygulaması dolayısıyla muameleler çok karmaşık şekiller almış, mütevellî ve câbilerin isimleri birçok yolsuzluğa kanışmıştır. Hatta bu yüzden sık sık azledilmişler veya adli takibata uğramışlardır. Mütevellî ile câbînin kendi aralarında anlaşmaları halinde kolaylıkla yapılabilen bu tür suistimal ve yolsuzlukların ortaya çıkması halinde davalara doğrudan doğruya mahallî kadılar tarafından bakılırdı. Şer'iyye sicillerinde vakıf suistimalleriyle ilgili pek çok dava kaydına rastlanır. Ayrıca çeşitli sıkıntı ve huzursuzluk dönemlerinde geniş kitlelere gönderilen âdâletnâmelerde de zaman zaman câbilerin uygunsuz davranışlarına temas edilmiştir. Özellikle vakıf reâyâsının bir timar arazisi içerisinde bulunması, câbîlerle sipahiler arasında gelirlerin tahsili bakımından birçok probleme yol açmıştır (Uluçay, XVIII. ve XIX. Asırlarda Saruhan, s. 191-195).

Câbîlerle ilgili çeşitli konular ve özellikle vakfiye şartları ile uygulamadaki farktan doğan ihtilâflar da pek çok fetvaya konu olmuştur. Fetvalarda vakfiye

Sam Emeviyye
Camii'nin
evkafının
müsakkafât
câbîliği
hakkında
düzenlenmiş
berat
sureti

şartlarına riayet esas alınmıştır. Sun'ullah Efendi bir fetvasında, vakfiyede kıtâbet ve cibâyet ayrı ayrı kişilere şart edildiği halde bunu bir şahsın uhdesinde toplamanın mümkün olup olmaya-çağı sorusuna olumsuz cevap vermiştir. Ancak vakfiyede "nâ-meşrû" şartların bulunması ve böylece vakfın zarar görmesi söz konusu ise o zaman alınan fetva ile değişiklik yapılabilirdi. Nitekim Ebüssuud Efendi bir vakfiyede yer alan böyle bir şartın dikkate alınmayacağına dair fetva vermişti.

1826'da Evkâf-ı Hümâyün Nezâreti'nin kurulmasıyla câbîlikler kısıtlanmış, Tanzimat'tan sonra da câbîlik kaldırılarak bu işler için tahsildarlar görevlendirilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Konya Şer'iyye Sicilleri, B. 24/184-3; BA, Cevdet-Evkaf, nr. 184, 229, 257; İstanbul Şer'iyye Sicilleri Evkâf-ı Hümâyün Müfettişliği Mahkemesi, nr. 1, s. 49-50; İstanbul Vakıflar Tahrir Defteri 953 (1546), tür.yer.; Halit Ongan, Ankara'nın 1 Numaralı Şer'iyye Sicili, Ankara 1958, bk. İndeks; a.mlf., Ankara'nın 2 Numaralı Şer'iyye Sicili, Ankara 1974, bk. İndeks; Uluçay, XVIII. Asırda Saruhan, s. 123; a.mlf., XVIII. ve XIX. Asırlarda Saruhan, s. 191-195; Mehmet İpşirli, İstanbul Şer'iyye Sicilleri Arşivi 1 nolu Evkâf-ı Hümâyün Defteri (lisans tezi, 1970), İÜ Ed.Fak., s. 55; a.mlf., "Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi", TED, XIII (1987), s. 240; M. Ertuğrul Düzdağ, Şeyhülislâm Ebüssuud Efendi Fetvaları, İstanbul 1983, s. 81; Ömer Lütfi Barkan, "Fatih Camii ve İmareti Tesislerinin 1489-1490 Yıllarına Ait Muhasebe Bilançoları", İFM, XXIII/1-2 (1963), s. 323-324; a.mlf., "Ayasofya Camii ve Eyüp Türbesinin 1489-1491 Yıllarına Ait Muhasebe Bilançoları", a.e., XXIII/1-2 (1963), s. 354; a.mlf., "Süleymaniye Camii ve İmareti Tesislerine Ait Yıllık Bir Muhasebe Bilançosu 993/994 (1585/1586)", VD, IX (1971), s. 137-139.

MEHMET İPŞİRLİ

CÂBİR b. ABDULLAH

(جابر بن عبدالله)

Ebû Abdillâh Câbir b. Abdillâh
b. Amr b. Harâm el-Ensârî
(ö. 78/697)

En çok hadis rivayet eden
sahâbîlerden biri.

Hicretten on altı yıl önce (607'de) Medine'de dünyaya geldi. Hazrecoğulları'nın Benî Seleme kabilesinden olup Ebû Abdurrahman ve Ebû Muhammed kün-yeleriyle de anılır. Babası Uhud Gazvesi'nde ilk şehid düşen sahâbî Abdullah b. Amr b. Harâm, annesi Resûlullah'a biat eden kadın sahâbîlerden Enîse (Üneyse) bint Aneme'dir. Nübüvvetin on üçüncü yılında (622) yapılan İkinci Akabe Biatı'na babası ile birlikte katılan Câbir yetmiş kişilik heyetin en küçük üyesi idi. Söylediğine göre o zaman henüz taş bile atamayacak kadar küçük bir çocuktü. Onun Bedir Gazvesi'nde bulunduğu ve suların azlığı sebebiyle kuyuya girerek kovaları doldurduğu kendisinden rivayet edilmekte ise de (Ebû Dâvûd, "Cihâd", 141), sahih rivayetlerden anlaşıldığına göre (Müslim, "Cihâd", 145) bu gazvede bulunmamıştır. Çünkü yedi (veya dokuz) kız kardeşine bakacak kendisinden başka kimseleri bulunmadığı için savaşlarda babası onu kardeşlerini kollamakla görevlendirmiş, Uhud Gazvesi'nde babası şehid düşünceye kadar hiçbir gazveye katılmamıştı. Bundan sonra hiçbir gazveyi kaçırmayan Câbir'in iştirak ettiği ilk gazve, Uhud Gazvesi'nin hemen ardından düşmanları kovalamak üzere yapılan Hamrâülesed Gazvesi idi. Bu gazveye sadece bir gün önce Uhud'da çarpışmış olanlara katılma izni verildiğini öğrenince Hz. Peygamber'in huzuruna çıkarak kızkardeşlerine bakma mecburiyeti dolayısıyla savaşa iştirak edemediğini söyledi ve ondan özel izin aldı. Daha sonra ise Resûl-i Ekrem'le birlikte on dokuz gazveye katılmıştır. Hudeybiye'de Beyâtürri'dân'da bulunmuş ve Hz. Peygamber'in orada bulunan 1400 kişiye hitaben, "Bugün sizler yeryüzünün en hayırlı insanlarıdır" (Buhârî, "Megâzi", 35) dediğini rivayet etmiştir. Hayatının son yıllarında bu olaydan söz ederken, eğer gözlerini kaybetmemiş olsaydı altında biat ettikleri ağacı gösterebileceğini söylemiştir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra Câbir'in muhtelif savaşlara katıldığı ve özel

likle Şam'ın fethinde bulunduğu bilinmektedir. Hz. Ömer tarafından kavmini temsil etmekle görevlendirilmiştir. Muâviye b. Ebû Süfyan'ın kumandanlarından Büsr b. Ebû Ertât, halkı halifeye biat ettirmek üzere Medine'ye geldiğinde (40/660), Câbir b. Abdullah biat etmeden kimsenin biatını kabul etmeyeceğini ilân etti. Bunun üzerine Câbir müminlerin annesi Ümmü Seleme ile istişare ettikten sonra istemeyerek de olsa biat etmek zorunda kaldı. Yine Muâviye b. Ebû Süfyan 670 yılında, Medineliler'in Hz. Osman'ı katlettiklerini söyleyerek Hz. Peygamber'in minberiyle asasını alıp Şam'a götürmek istediği zaman, rivayete göre, onu bu düşüncesinden Ebû Hüreyre ile Câbir b. Abdullah vazgeçirdiler. 692'de Haccâc Mekke ve Medine valisi sıfatıyla Medine'ye gelince Hz. Osman'ı şehid ettikleri ithamıyla şehir halkına hakaret ettikten başka bazı sahâbîlerle birlikte Câbir b. Abdullah'ın da ellerini kurşunla damgalattı.

Hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybeden Câbir, 78 (697) yılında Medine'de vefat etti. 68, 73 ve 77'de vefat ettiği de söylenmektedir. Doksan dört yıl yaşadığı, bu sebeple *muammerûn**dan olduğu söylenmekte ve cenaze namazını Haccâc'ın kıldırmasınası vasiyet ettiği, öldüğünde de namazını Hz. Osman'ın Medine Valisi olan oğlu Ebân b. Osman'ın kıldırıldığı rivayet edilmektedir. Câbir'in cenaze namazını Haccâc'ın kıldırıldığına dair bir rivayetten söz edilmekte ise de Zehebî bu rivayetin *garîb**, hatta *münker** olduğunu ileri sürmüştür (*A'lamü'n-nübelâ*?, III, 193). Akabe Biatı'nda bulunanlardan en son vefat eden odur. Etekleri topuğuna değmeyen bir izâr giydiği, başına beyaz bir sarık sardığı ve sarığın ucunu arka taraftan dışarı sarkıttığı, bembeyaz saçını ve sakalını zaman zaman sarıya (bazı rivayetlerde kırmızıya) boyadığı bildirilmektedir.

Câbir b. Abdullah Resûl-i Ekrem'in özel iltifat ve ilgisine mazhar olan sahâbîlerden biridir. Hz. Peygamber bir defasında onu devesinin arkasına bindirmiş, hastalandığı zaman ziyaretine gitmiş, babasının şehadeti dolayısıyla üzüldüğünü görünce, onun Allah Teâlâ'nın iltifatına nâil olduğunu haber vererek kendisini teselli etmiştir. Câbir'in Peygamber'e olan yakınlığını gösteren bazı rivayetler hadis kitaplarında önemli bir yer tutar.

Bunların en önemlileri şunlardır: Câbir babasının vefatı dolayısıyla sadece yetim kardeşlerine bakmaya değil aynı zamanda babasından kalan borçları da ödemeye mecbur olduğu için maddî bakımdan çok zor durumda kaldı. Çoğu yahudi olan alacaklılar hurmaların toplanma zamanı gelince Câbir'den alacaklarını istediler. O da hurma bahçesinden başka gelirleri olmadığını ve o yılki mahsulün borcunu karşılamaya yetmeyeceğini Hz. Peygamber'e arzetti. Resûl-i Ekrem toplanan hurmaları birkaç öbek halinde yığdırdı. Sonra da bunlardan en büyük öbeğin yanına oturarak ölçeği eline aldı ve herkese alacağı nisbetinde hurma vermeye başladı. Hz. Peygamber'in bir mucizesi olarak Câbir'in bütün borçları ödendikten sonra da hurmaların eksilmediği görüldü (Buhârî, "Ve-sâyâ", 36, "Meğâzî", 18). Daha sonra evlenen Câbir Zâtürrikâ' Gazvesi'ne gidildiğini duyunca Hz. Peygamber'le birlikte savaşa katıldı. Bu gazveden dönerken onun zayıf ve bakımsız devesinin en geride kaldığını gören Resûl-i Ekrem Câbir'e devesini çöktürmesini söyledi; sonra da eline aldığı bir sopa ile deveye vurunca dermansız hayvan birçok deveyi geride bırakacak kadar canlanıp süratlendi. Bu sırada Câbir'le sohbet eden Hz. Peygamber onun evlendiğini öğrenince bir kızla mı, yoksa dul bir hanımla mı evlendiğini sordu. Evlendiği kadının dul olduğunu öğrenen Resûlullah'ın, bir kızla evlenmenin daha mutlu sonuçlar doğurabileceğini hatırlatması üzerine Câbir, çocukları başına toplayıp onlarla meşgul olabilecek bir kadını özellikle tercih ettiğini, kardeşlerinin arasına onların yanında birini getirmeyi doğru bulmadığını söyleyerek Hz. Peygamber'in duasını aldı. Yine bu yolculukta Hz. Peygamber, maddî sıkıntı içinde bulunduğunu bildiği Câbir'den devesini kendisine satmasını istedi. Uzun bir pazarlıktan sonra ve Medine'ye varınca teslim etmek şartıyla deveyi satın aldı. Gazve dönüşü Câbir deveyi teslim etmek üzere götürünce, Resûlullah ona olan borcunu ödedi ve deveyi de kendisine hediye etti. Bu olay "Leyletü'l-ba'îr" (deve gecesi) diye anılır. Câbir o gece Resûl-i Ekrem'in kendisi için yirmi beş defa istiğfar ettiğini söyler.

Câbir b. Abdullah Hz. Peygamber'den, Hz. Ebû Bekir, Ömer, Ali, Ebû Ubeyde b. Cerrâh, Muâz b. Cebel, Zübeyr b. Avvâm ve diğer sahâbîlerden pek çok hadis ri-

vayet etmiştir. Binden fazla hadis nakleden altı sahâbîden (*müksirûn**) biri olarak 1540 rivayeti hadis külliyyatında yer almıştır. Rivayet ettiği hadislerden elli sekizi Buhârî ve Müslim'de, ayrıca yirmi altısı yalnız *Şahîh-i Buhârî*'de, 126'sı da *Şahîh-i Müslim*'de yer almaktadır. Rivayetleri toplu olarak da Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde bulunmaktadır (III, 292-400). Câbir'in hacca dair rivayetlerini ihtiva eden *Kitâbü'l-Mensek* adlı bir *sahîfe**sinden bahsedilmektedir. Medine'de fetva veren sahâbîler arasında bulunan Câbir'in verdiği fetvalar bir küçük cüz tutacak hacimdedir. Ayrıca talebelerinden Süleyman b. Kays el-Yeşkürî'nin kendisinden bir sahîfe yazıp rivayet ettiği kaydedilmektedir (İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IV, 215). Abdullah b. Üneys'in, Câbir'in Hz. Peygamber'den duyduğu, üzerinde mazlum hakkı bulunan kimsenin cennete giremeyeceğine dair bir hadisi (Buhârî, "Tevhîd", 32) bizzat onun ağzından öğrenmek maksadıyla deve sırtında Şam'a kadar bir ay süren uzun bir yolculuk yaptığı bilinmektedir (*Müsned*, III, 495; Buhârî, "İlim", 19). Mescid-i Nebevî'de bir ilim meclisi oluşturan Câbir'den faydalanan tâbîiler arasında oğulları Abdurrahman, Akil ve Muhammed ile Saîd b. Müseyyeb, Atâ b. Ebû Rebâh, Hasan-ı Basrî, Muhammed b. Munkedir, Bilâl b. Sa'd, Mücâhid, Şa'bî, Tâvûs b. Keysân ve Muhammed el-Bâkır gibi âlimler vardır.

Şiîler'e ait eserlerde Câbir b. Abdullah'a nisbet edilen birçok rivayet bulunmaktadır. Şiî akidesinin temel esaslarını meydana getiren Hz. Ali'nin vesâyeti, müminler üzerindeki otoritesi, "sırat-ı müstakîm" in o olduğu, on iki imamın dindeki yeri gibi konularda Câbir'in rivayetlerine bu eserlerde yer verilmiştir. Yine Şiî kaynaklı rivayetlere göre Hz. Peygamber'in İmam Bâkır'a gönderdiği selâmî Câbir onu bularak bizzat tebliğ etmiştir (Tabersî, s. 262-263). Allah Teâlâ'nın doğrudan Hz. Fâtıma'ya gönderdiği, imamların adları ile onların hilâfet sırasını belirleyen yazılı belgeyi (levha) Hz. Fâtıma'dan izin alarak yine o istinsah etmiştir. İmam Bâkır Câbir'le görüştüğü zaman bu belge hakkında ona birtakım sorular sormuş, sonra kendi elindeki belgelerle onun istinsah ettiği nüshayı karşılaştırmış ve ikisi arasında fark bulunmadığını tesbit etmiştir. Bu gibi iddiaların hiçbir Sünnî kaynaklarda yer almamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, III, 292-400, 495; Buhârî, "Tevhîd", 32, "İlim", 19, "Büyü", 34, 51, "İstikrâz", 18, "Şulh", 13, "Veşâyâ", 36, "Cihâd", 113, "Meğâzî", 18, "Nafağât", 12, "Etfime", 41; a.mlf., *et-Târîhu'l-kebir*, II, 207; a.mlf., *Halku ef'â-lî'l-ibâd*, Beyrut 1404/1984, s. 18, 92; Müslim, "Cihâd", 145; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 141; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 565-566; Vakıdî, *el-Megâzî*, bk. İndeks; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 307; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), V, 139, 239; VI, 195; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 11; Taberî, *İ'lâmü'l-verâ' bi-a'lâmi'l-hüdâ* (nşr. Ali Ekber el-Gıfârî), Beyrut 1399/1979, s. 253, 262-263, 399; İbnü'l-Esir, *Câmi'u'l-uşûl* (nşr. Abdülkâdir el-Arnaût), Beyrut 1403/1983, IX, 86-88; a.mlf., *el-Kâmil*, III, 383, 464; IV, 359, 447; Nevevî, *Tehzîb*, I, 142-143; İbn Manzûr, *Muhtaşaru Târîhi Dimâşk* V, 357-363; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, III, 189-194; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, I, 43-44; Safedî, *Nektü'l-himyan fi nuketül-umyan* (nşr. Ahmed Zeki), Kahire 1329, s. 132-133; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), I, 434-435; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 42-43; IV, 152-215; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 84; Sezgin, *GAS*, I, 85; M. J. Kister, "Djâbir b. 'Abdallâh", *El² Suppl.* (Fr.), s. 230-232.

M. YAŞAR KANDEMİR

CÂBİR CAMİİ

(bk. ATİK MUSTAFA PAŞA CAMİİ).

CÂBİR el-CU'Fİ

(جابر الجعفی)

Ebû Abdillâh Câbir
b. Yezîd el-Hârîs el-Cu'fî
(ö. 128/746)

Şîî muhaddis.

Ebû Muhammed ve Ebû Yezîd künyeleriyle de anılan ve tâbiîn neslinden olan Câbir'in hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Başlangıçta Küfeli muhaddisler arasında yaygın olan mutedil Şîî görüşlere sahipken daha sonraları Muhammed el-Bâkır ile oğlu Ca'fer es-Sâdık'ın imâmîliğini savunan Şîî anlayışı paylaşmıştır. Hatta Eş'arî ve Abdülkahir el-Bağdâdî'ye göre Câbir, Küfe Valisi Hâlid el-Kasrî tarafından 119'da (737) öldürülen aşırı Şîî fırkası Mugiriyye'nin reisi Mugire b. Saîd el-İclî'nin yerine geçmiştir. İmâmîyye kaynakları Ca'fer es-Sâdık'ın bir rivayetine dayanarak onun imamlar hakkında doğru görüşler ileri sürdüğünü, Mugire b. Saîd'in ise yalan beyanlarda bulunduğunu söyler ve Câbir'in Mugiriyye'ye mensup olmasına ihtimal vermezler. Zira Şîîler'in en güvenilir hadis kaynaklarından biri olan Küleynî'nin *el-Kâfi*'sinde Câbir'e dayanan sayısız rivayet bulunmaktadır.

Bu arada Câbir'den rivayetlerde bulunan Amr b. Şemir el-Cu'fî, Mufaddal b. Sâlih es-Sekûnî, Munahhal b. Cemîl el-Esedî gibi İmâmîyye muhaddisleri de aşırılıkla suçlanmış ve son derece zayıf râviler olarak görülmüşlerdir. Mutedil İmâmîyye anlayışına göre Câbir el-Cu'fî güvenilir olmakla beraber ondan bilhassa adı geçen üç râvi tarafından nakledilen rivayetlerin çoğu zayıftır.

Rivayetlerinde Câbir'in hocaları olarak Şa'bî, İkrime, Atâ b. Ebû Rebâh ve Tâvûs b. Keysân görünmektedir. Kendisinden de Süfyân es-Sevrî ve Şu'be b. Haccâc rivayette bulunmuş ve onun Şîî görüşleri benimsemekle beraber hadiste güvenilir bir kimse olduğunu belirtmişlerdir. Hatta ondan elli hadis rivayet eden Süfyân es-Sevrî Şu'be'ye, "Eğer Câbir el-Cu'fî'yi tenkide kalkışacak olursan ben de seni tenkit ederim" demiştir. Ebû Dâvûd ondan sadece bir hadis rivayet ettiğini özellikle belirtmiş, böylece onun zayıf bir râvi olduğuna işaret etmek istemiştir ("Şalât", 195). Tirmizî ve İbn Mâce de râvileri arasında onun da bulunduğu bazı hadisleri eserlerine almışlardır. Buhârî ve Müslim ise eserlerinde Câbir'in rivayetlerine yer vermemişler ve hakkındaki menfi kanaatleri belirtmişlerdir. Diğer taraftan Ebû Hanîfe ve İbn Kuteybe başta olmak üzere Sünnî âlimler Câbir'in zayıf*, kezzâb* ve metrûk* olduğunu, Ali b. Ebû Tâlib'in kıyametten önce tekrar dünyaya geleceğine (bk. REC'AT) inandığını söylemişler ve onun henüz kimseye rivayet etmediği 30.000 veya 50.000 hadis bildiğine dair bir yalan ortaya attığını haber vermişlerdir. Büyük bir âlim olmakla beraber Ehl-i sünnet'e ters düşen birtakım inançları sebebiyle tenkide uğrayan Câbir 128'de (746) ölmüştür; ancak 127, 129 ve 132'de öldüğü de söylenmiştir.

İmâmîyye âlimlerinden Ahmed b. Ali en-Necâşî Câbir'in *Kitâbü'l-Tefsîr*, *Kitâbü'l-Fezâ'il*, *Kitâbü Şıffin*, *Kitâbü'n-Nehrevân*, *Kitâbü Mahteli'l-Hüseyn*, *Kitâbü'n-Nevâdir*, *Kitâbü'l-Cemel*, *Kitâbü Mahteli Emîrî'l-mü'minîn* "Ali adlı kitaplarının bulunduğunu söylemiş (er-Ricâl, s. 93-94), bunların ilk beşi *İzâhu'l-meknûn*'da da zikredilmiştir. Taberî *Tefsîr*'i ile *Târîh*'inde, Nasr b. Muzâhim de *Vak'atü Şıffin*'inde özellikle Hz. Ali'nin hilâfeti, Cemal, Sıffin ve Hz. Hüseyin'in şehâdeti olaylarında Câbir'in rivayetlerine yer vermişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Dâvûd, "Şalât", 195; Süfyân es-Sevrî, *Tefsîr*, Beyrut 1403/1983, s. 413-414; Nasr b. Muzâhim, *Vak'atü Şıffin* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1401/1981, s. 569, ayrıca bk. İndeks; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 345; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, I, 210-211; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 480, 624; Nevbahtî, *Fıraku's-Şi'a*, s. 31; Taberî, *Târîh* (de Goeje), s. 92, ayrıca bk. İndeks; Eş'arî, *Mağâlât* (Ritter), s. 8; Bağdâdî, *el-Fark* (Kevserî), s. 37, 148; a.e., *Mezhepler Arasındaki Farklar* (trc. E. Ruhi Fiğlalı), İstanbul 1979, s. 55, 221; Necâşî, *er-Ricâl*, Kum 1398, s. 93-94; Neşvân b. Saîd, *el-Hürû'l-în*, Kahire 1948, s. 168; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, III, 393; V, 352; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, IV, 465-472; Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 379-384; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 46-51; *İzâhu'l-meknûn*, I, 304; II, 309, 319, 348, 540; Ziriklî, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, Mu'cemül-mü'ellifin, III, 106-107; Sezgin, *GAS*, I, 307; A'yânü's-Şi'a, IV, 51-55; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 548-549; Heinz Halm, "Das Buch der Schatten", *Isl.*, sy. 58 (1981), s. 17, 29-36; W. Madelung, "Djâbir al-Djû'fî", *El² Suppl.* (Fr.), s. 232-233.

ETHEM RUHİ FİĞLALI

CÂBİR b. EFLAH

(جابر بن اهلج)

Ebû Muhammed Câbir
b. Eflah el-İşbîlî
(XII. yüzyıl)

Batı'da Geber adıyla bilinen
Endülüslü astronom.

İşbiliye'de (Sevilla) doğdu. Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. XII. yüzyılın ortalarında vefat etmiş olabileceği, öğrenen İbn Meymûn'u (ö. 1204) şahsen tanımış olmasından çıkarılmaktadır. Ortaçağ'da İslâm dünyasından çok Batı'da Batlamyus'u eleştiren bir astronom olarak tanınmış, çok defa da kimyacı Câbir b. Hayyân, matematikçi-astronom Ca'fer b. Eflak ve ünlü astronom Muhammed b. Câbir el-Bettânî ile karıştırılmıştır.

Câbir'i büyük bir üne kavuşturan, Batlamyus'un tanınmış eseri *el-Mecisti*'deki yanlışları düzeltmek üzere kaleme aldığı *Kitâbü'l-Hey'e fi İslâhi'l-Mecisti* adlı kitabıdır. Bazı kaynaklarda *Kitâbü'l-İstikmâl* şeklinde geçen (bk. İbnü'l-Kiftî, s. 210) eserin adı Escorial nüshasında *Kitâbü'l-Hey'e*, Berlin nüshasında *İzâhu'l-Mecisti* olarak kayıtlıdır. Câbir'in gerek metodunun gerekse üslubunun biraz karmaşık olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple Endülüslü bir astronom olan Yûsuf b. Yahyâ es-Sebtî Mısır'a giderek Sebte'den (Ceuta) tanıdığı yahudi filozofu İbn Meymûn ile buluşmuş ve Câbir'in *Kitâbü'l-Hey'e*'si üzerinde birlikte çalışarak gerekli düzelt-